

Dr. sc. FRANJO RADIŠIĆ, redoviti profesor
Dr. sc. IVAN BLAŽEVIĆ, izvanredni profesor
Hotelijskog fakulteta u Opatiji

NEKI OBLICI SEKUNDARNE TURISTIČKE PONUDE U POVIJESNOM OGLEDALU OPATIJE

UDK: 338.48(497.5)(091)

Primljeno: 14. 11. 1994.

Pregledni članak

Svako poznatije kupališno i zimovališno središte u svoj turistički proizvod nastoji ukomponirati primarne i sekundarne oblike ponude. Potonjoj skupini pripadaju razne manifestacije kulturnog i sportskog-rekreacijskog sadržaja. Opatija je na povijesnom turističkom putu, koji se računa od otvaranja vile "Angioline" 1844. godine, neprestano obogaćivala i klijenteli prilagođavala elemente ponude. Među njima ističu se: gostovanja glasovitih umjetničkih sastava, nastupi vrhunskih pjevača i glazbenika, organizacija izletničkih tura, sportska natjecanja, nekadašnji "cvjetni korzo", karnevalski ophodi zvončara, te održavanje međunarodnih i nacionalnih skupova. Smišljeni programi boravka u Opatiji, koja je u novije vrijeme postala traženo kongresno i nautičko odredište, dostojni su reprezentanti njena imena i stope deset godina duge turističke tradicije.

Opatija neprestano obogaćuje oblike svoje turističke ponude od izgradnje vile "Angioline" do naših dana.

Ključne riječi: primarna ponuda, sekundarna ponuda, aktivna i pasivna rekreacija, izletnička kretanja, sportska natjecanja, cvjetni korzo, teniski turniri, motociklističke utrke, kongresni turizam, nautički turizam, karneval zvončara

1. UVOD

Aktivna i pasivna rekreacija, bilo da se provodi u hotelu ili negdje drugdje, doprinosi fizičkom osvježanju i psihičkom rasterećenju čovjeka. Stoga iole značajnije turističko mjesto, pored primarnih sadržaja (poput mora, klime, spomeničkih vrednota i ekološki prihvatljivog okoliša) svojim gostima nudi izvedene ili sekundarne aktivnosti. Potonjoj skupini pripadaju kulturne, zabavne i sportske manifestacije te poludnevni ili cjelodnevni izleti. Neke se manifestacije organiziraju u predsezoni i posezoni, s nakanom da turističko bilo održe što duže.

Povijesni put Opatije, od 1844. do 1994. godine, bilježi svakojake oblike sekundarne ponude. Premda su bespredmetna njihova suhoparna nabranja, ipak valja naglasiti da je Opatija bila zahvalan domaćin brojnih skupova i manifestacija europskog i svjetskog značenja. Tako su neprocjenjive priloge promidžbi opatijskog turizma dali: Međunarodni kongres balneologa (1904.), Međunarodni kongres liječnika (1927.), Međunarodni kongres za klimatizam i talasoterapiju (1954.), Kongres Međunarodnog udruženja turističkih stručnjaka (1962.), Kongres Međunarodne federacije turističkih novinara (FIJET, 1965.) i Kongres Svjetske skijske federacije (1971). Na otvorenoj sceni ili na pozornici tamošnjih hotela gosto-

vali su glasoviti folklorni, baletni i revijski sastavi. Zatim, nastupala su zvučna umjetnička imena: Beniamino Gigli, Emmerich Kálmán, Zlatko Baloković, Tomislav Neralić, Vladimir Ružđak, Ivo Pogorelić itd. Tehnološki napredak i rast potreba povećavaju zahtjevnost publike za rekreacijskim i zabavnim sadržajima. Zato se turistička ponuda neprestano oplemenjuje, a dosezi izletničkog njihaja postaju duži.

2. POPULARNI IZLETI NA UČKU

Koncem 19. i početkom 20. stoljeća, kada je turizam u Opatiji već puštao čvrsto korijenje, postala su popularna izletnička putovanja na Učku. Na istočnim pristrancima Učke, nedaleko od Opatije, bili su uređeni Šumski put (König Carol Waldweg), Šetna staza (Königin Elisabeth Felsen) i Lječilišni put (njem. Terrain-curvege). Put i staza su nosili ime rumunjskog kraljevskog para (Carola I i Elisabethe Wied) koji su 1896. godine, prilikom svog prvog boravka u Opatiji poklonili svotu od deset tisuća kruna za uređenje šetališta. Privlačne izletničke točke na većoj nadmorskoj visini su Veprinac (519 m), prijevoj Poklon (oko 922 m) i Vojak (1396 m) na tjemenu gore. Učka je zarana prošarana planinarskim stazama. Neke su staze označili članovi društva "Abbazia", utemeljenog 1885. godine, kao sekcija Austrijskog turističkog kluba iz Beča.

Motivi sportskih i rekreacijskih izlazaka na Učku su (bili i ostali) šumska prostranstva i botaničke zanimljivosti, svježina gorskog zraka, široki vidici na Kvarner i goransko-lički okvir, pogled na mozaičan pejzaž Istre i mogućnost zimskih sportova. Turisti stacionirani na Opatijskoj rivijeri su neodoljivi gorski zov od prvog svjetskog rata svladavali pješačenjem, jahanjem na konju (ili magarcu) i vožnjom u kočiji. Godine 1909. cijena izleta kočijom (njem. Lohnwagentarif) do Poklona, a u trajanju od pet sati, iznosila je 26 kruna za skupinu do osam osoba i 32 krune za skupinu do četiri osobe.¹ U želji da se olakšaju usponi, još za vrijeme austro-ugarske vladavine našim krajevima, napravljeno je nekoliko varijanti izgradnje turističke žičare ili zupčane željeznice koja bi povezala obalu s Učkom iznad 900 m visine.

Ostala izletnička kretanja u prvom razdoblju opatijskog turizma pretežno su usmjerena prema odabranim točkama Kvarnera (svetište Majke Božje na Trsatu) i Istre (Brijuni nakon uspostavljanja tjedne parobrodarske linije s ishodištima u Rijeci i Opatiji). Također se znade da je austrijski nadvojvoda Rudolf, za boravka u Opatiji 1887. godine, napravio niz izletničkih tura. Na primjer: uspon na Učku, uspon na Osorčicu (Lošinj, 13. ožujka), lov plemenite divljači na Plominštini,² lov u okolici Omišlja na Krku i razgled Škocjanskih jama u Sloveniji. Potom, iz Opatije je 10. travnja 1888. godine nadvojvotkinja Stephanie doplovila do Plomina brodom da bi se odatle kočijom odvezla do Čepičkog jezera (isušeno 1932). Početkom travnja 1894. godine njemački kralj Vilim II i kraljica iz Opatije odlaze u obilazak Krka i Senja.³

1 Illustrierter Führer durch Dalmatien, nebst Abbazia und Lussin, bis Korfu, str. 16, Wien-Leipzig 1909.

2 Naša sloga, br. 19, 12. svibnja, Trst 1887.

3 Naša sloga, br. 15, 12. travnja, Trst 1894.

3. SPORTSKA NATJECANJA I CVJETNI KORZO

Pozornost posjetitelja povremeno zaokupljaju sportska natjecanja na moru i kopnu. Jedan novinski zapis iz 1886. godine ovako opisuje natjecanje plovila: "U Opatiji su tamo boraveći gosti priredili regatu ili utrivanje u moru. Vozilo se dva puta od Zrta do Slatine i natrag. Prva nagrada u prvoj vožnji sastojala se od tri dukata, u drugoj dva dukata. Kod prvog natjecanja sudjelovalo deset barkah, kod drugoga pet. U prvoj je (skupini) pobijedio Priskiđ, u drugoj Tončić. Svieta bijaše mnogo te se vidljivo zabavljao..."⁴

Opatijski biciklistički klub (Abbazianer Bicycle Club) je na Duhovo 1897. godine priredio "utrku dvokoličara u četiri točke": Kraj - vojno odmaralište u Opatiji (10 km), Medveja - Opatija, Lovran - Opatija i Ika - Opatija. Publika na Slatini, gdje se nalazio cilj trke, platila je ulaznicu.⁵ Početkom listopada 1904. godine održano je natjecanje u plivanju na kupalištu "Angiolina". Natjecanje se odvijalo u različitim disciplinama po uzrastima: djevojčice i dječaci do 15 godina, odrasli do 30 i "gospoda preko 30 godina starosti". Pobjednici kod odraslih bili su na 100 m Kestler iz Beča i na 1000 m Mayer također iz Beča.⁶

Cvjetni korzo u Opatiji se vjerovatno organizirao prema uzorima turističkih središta Azurne obale i Sanrema na Rivieri dei Fiori. Ta se manifestacija sastojala od dugačke kolone zaprežnih vozila iskićenih svježim ili umjetnim cvijećem, a u Opatiji se počela priređivati negdje na prijelomu stoljeća. Među šezdeset učesnika 1900. godine pobijedila je kočija Justine Zoričić iz Zagreba. Cvjetni korzo 14. veljače 1904. godine bio je popraćen bacanjem "konfeta" (korijandola, op. I.B.). Tada se povorka kočija i dvokolica kretala od hotela "Wiener Heim" do hotela "Bellevue" na Slatini, a nagrada za najukrašenije ili najoriginalnije iskićeno vozilo iznosi lo je tisuću kruna.⁷

Nakon duge stanke, nastale zbog dobro znanih razloga, sredinom dvadesetih godina je u Opatiji obnovljen Cvjetni korzo. Održavao se tijekom proljeća. O toj međuratnoj manifestaciji svjedoče napisi u sredstvima informiranja, kao što su: "Ventimilla persone assistono a Corso dei fiori di Abbazia" (1932),⁸ "Il corso dei fiori di Abbazia - La grande festa primaveriale" (1933) i "Il corso dei fiori del decennale" (1934). Iz pozamašnog programa akcija i priredaba za 1935. godinu izdvajamo sljedeće: izložba cvijeća u hotelu "Palace" (11. svibnja), festival ruža u hotelu "Kvarner" (19. svibnja) i natječaj za najuspjeliji cvjetni aranžman hotelskih objekata i privatnih kuća (prozori, balkoni, parkovi, vrtovi). Natječaj, raspisan od lokalne turističke organizacije (L'Azienda di cura di Abbazia), trajao je od ožujka do jeseni. Propozicije su predviđale dodjelu dvadeset i šest nagrada - hotelijerima (15) i privatnicima (11).

4 Naša sloga, 1. travnja, Trst 1886.

5 Naša sloga, br. 23, 10. lipnja, Trst 1897.

6 Povijest sporta, br. 18, Zagreb 1974.

7 Naša sloga, br. 3, 21. siječnja, Trst 1904. (Podatak je uzet iz predviđenog programa spomenute manifestacije).

8 Abbazia e la riviera del Carnaro, X/1932, N. 5, str. 4-7. (Prema Z. Kegleviću: Bibliographia Liburnae turistica 1860-1975, Liburnijske teme, knjiga 2, Opatija 1977).

4. OPATIJSKO LJETO I TENISKI TURNIRI

Tridesetih godina u Opatiji se zamjećuje intenzivnija aktivnost na polju kulturno-umjetničke i sportske animacije u turizmu. To se može djelomično pravdati stišavanjem Velike svjetske gospodarske krize, željom za reanimacijom turističkih dolazaka, jačanjem materijalnih uvjeta nakon otvaranja ljetne pozornice "Lido" i (možda) dopunskim inicijativama Pokrajinskog komiteta za turizam (Comitat provinciale turistico del Carnaro) koji je utemeljen 1931. godine sa sjedištem u Opatiji. Na pozornici "Lido", kapaciteta otprilike četiri tisuće mjesta, održavane su manifestacije u okviru tzv. Opatijskog ljeta (L'Estate di Abbazia). Snažan magnet su predstavljali: festival opere (prvi (1931.)), festival operete (prvi 1935.) i koncerti vrhunskih glazbenika i pjevača.

Lepezi razonode u to se vrijeme pridružuju i brojno sportski sadržaji, osobito teniski turniri. Godine 1939. održan je 9. međunarodni teniski turnir. Iste je godine održano i 6. prvenstvo (talijanskih) Sveučilišta na Jadranu (VI Campionato Universitario dell'Adriatico), a 1940. ustanovljen je teniski "kup Opatija" (Copa Abbazia) za žene.

5. MOTOCIKLISTIČKE UTRKE ZA VELIKU NAGRADU JADRANA

Iza drugog svjetskog rata, dok se turizam Opatije lagano oporavljao, među prvim značajnijim manifestacijama bile su motociklističke utrke. Brzinska nadmetanja motociklista, na šest kilometara dugoj stazi u Preluku, počela su 1948. godine. Dvije godine poslije (dakle 1950.) spomenute utrke dobivaju međunarodni značaj i pod imenom "Velika nagrada Jadrana" (Grand prix del' Adraitique) ulaze u kalendar FIM (Fédération Internationale Motocycliste).⁹ Utrke su se 1969. godine počele bodovati za svjetsko prvenstvo. Unatoč činjenici da je kružna staza u Preluku među najtežima u svijetu, vješti i hrabri vozači su jedan krug prevaljivali prosječnom brzinom preko 149 km na sat, dok su brzine na pojedinim dionicama dosezale i 260 km na sat (Manfred Mohr). Utrke u Preluku do njihova premještanja na automotodrom "Rijeka" na Grobničkom polju, znale su privući do sto tisuća gledatelja!

6. KARNEVAL ZVONČARA

Ne dodirujući kulturnu komponentu kongresnog turizma i atraktivnu snagu Festivala zabavnih melodija, po kojima je Opatija itekako poznata, prednost dajemo tradicionalnom karnevalu. Taj drevni pokladni običaj je maštovito utkan u složen turistički proizvod opatijskog kraja i znatnog dijela Kvarnera. O značenju tog fenomena govori izričaj: "Primjer reprezentativne spomeničke pojave kastavkih zvončara u danima njihovih ophoda... dokazuje živu sposobnost funkcioniranja prastarog običajnog dobra u suvremenim tokovima života."¹⁰

⁹ Bošković N., Motociklizam, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1, str. 591, Zagreb 1975.

¹⁰ Pavlovsky, Gothardi, B.: Predajna narodna kultura u turizam, Liburnijske teme, knjiga 2, str. 140, Opatija 1977.

Tijekom veljače, kada su karnevalske priredbe u punom jeku, tokovi turističkih potrošača se preusmjeravaju prema zapadnoeuropskim odredištima. Sudionici bučne i nadasve privlačne mesopustne povorke poglavito se regrutiraju iz naselja u neposrednom zaleđu Opatije. Obučeni su u ovčje kožuhe, a na glavi nose maske sa savnutim ovnovskim rogovima. O pojasu im vise pastirska zvana (otud naziv zvončari). Zvonjava, što se razliježe pri naglim pokretima tijela, prema predaji, rastjeruje zle duhove. Na popularnost zvončara ukazuju njihovi nastupi na velikim "feštama", prije i poslije veljače kao i pozivi iz inozemstva.

7. ZAKLJUČAK

Nije namjera nabrojiti sve priredbe i poduzete akcije u retrospektu opatijskog turizma, nego na selektivnim primjerima ukazati kako sredina i vrijeme znaju iznjedrili raznovrsne manifestacije efektnog sadržaja. Manifestacije se međusobno razlikuju prema karakteru i trajanju, originalnosti i atraktivnim dometima, odjecima i promidžbenim učincima. Rekreacijski i zabavni sadržaji su bitan element turističke ponude. Oni razbijaju dosadu i liječe dušu gostiju, šire kulturne horizonte i dokazuju natjecateljske spretnosti, oživljavaju izvorni folklor i narodne običaje (zimski ophodi zvončara Kastavštine), podstiču aplikaciju prirodnih resursa na turizam (marunada) te doprinose stvaranju renomea i oblikovanju imidža određene destinacije. Smišljeni programi boravka u Opatiji, koja je u novije vrijeme postala traženo kongresno i nautičko odredište, dostojni su reprezentanti njenog imena i njene turističke tradicije.

Literatura:

1. Blažević, I.: Povijest turizma Istre i Kvarnera, Opatija 1987.
2. Bošković, N.: Motociklizam, Enciklopedija fizičke kulture, sv. 1, Zagreb 1975.
3. Keglević, Z.: Bibliographia Liburniae turistica 1860 - 1975, Liburnijske teme, knjiga 2, Opatija 1977.
4. Niel, A.: Die K.u.K. Riviera von Abbazia bis Grado, Verlag Styria, Graz - Wien - Köln 1981.
5. Pavlovsky, Gothardi, B.: Predajna narodna kultura i turizam, Liburnijske teme, knjiga 2, Opatija 1977.
6. Appleby International, turistička revija What's on, Vol. II, Slobodna Dalmacija, Split 1994.
7. Illustrierter Führer durch Dalmatien, nebst Abbazia und Lussin..., bis Korfu, Achte Auflage, Wien und Leipzig 1909.
8. Naša sloga, različita godišta i brojevi, Trst.
9. Povijest sporta, br. 18, Zagreb 1974.

Summary

HISTORICAL PERSPECTIVE OF SOME FORMS OF OPATIJA'S SUPPLEMENTARY TOURISM SUPPLY

Any well known summer or winter resort tends to include a supply of primary as well as of supplementary range of services into their tourism product. The latter comprise various cultural, sports and recreational events. Ever since 1844 when villa Angiolina was opened, Opatija has always tried to adapt all the elements of its abundant supply to numerous clients and guests. The range of attractive events include engagement of various entertainment groups, top-quality singers and musicians, sight-seeing tours and excursions, sports tournaments, floor shows, festive processions during carnival days and organization of national and international meetings and conventions. Various programs reflecting prospects for an active and exciting holiday in Opatija (which has recently become a renowned nautical and convention centre) are the cornerstones of Opatija's image and its 150-year-old tourism tradition.

Key words: primary supply, secondary supply, active and passive recreation, excursions, sport events, events, tennis tournaments, motorcycle races, congress tourism, nautical tourism, carnivals.